

Etsivän lähityön havainnot koronakeväänä 2021

Helsinki

Etsivän lähityön havainnot koronakeväänä 2021

Katsaus Etsivä lähityön katuhavaintoihin keväällä 2021

Katuhavaintoihin pohjautuva sosiaalinen raportti on jatkoa vuoden 2020 raportteihin, jotka kuvasivat koronan-viruksen johdosta julistetun poikkeustilan vaikutuksia etsivän lähityön kohtaamiin henkilöihin.

Etsivä lähityö tekee etsivää työtä Helsingin alueella ulkona asuvien ja palveluiden ulkopuolella olevien sekä heikosti palveluihin kiinnittyneiden parissa. Etsivä lähityö jalkautuu mm. kaduille, ostoskeskuksiin, metsiin ja matalan kynnyksen paikkoihin. Kaduilla kohdataan erityisesti ulkona asuvia, päihderiippuvuudesta tai mielenterveyshäiriöistä kärsiviä ihmisiä. Työntekijältä voi pyytää apua kohdatessa ilman ajanvarausta. Etsivä lähityö ottaa vastaan huoli-ilmoituksia sekä yksittäisiin ihmisiin että alueellisiin ilmiöihin liittyen.

Tämän raportin aineistossa on hyödynnetty Etsivän lähityön työntekijöiden viikoittaisia havaintoihin perustuvia raportteja sekä Questback-sovelluksella dokumentoituja kohtaamisia ja ilmoituksia ajalla 4.1-31.5.2021. Tieto kohtaamisista on kerätty anonyymisti. Tilastointia tulkitessa on otettava huomioon, että sama henkilö on voitu kohdata useamman kerran, jolloin prosenttiosuudet kertovat enemmän työn kohdentumisesta. Lisäksi kaikkia Etsivän lähityön kohtaamia henkilöitä ei ole kirjattu eikä tilastoitu kohtaamisiin, sillä henkilö on saattanut olla vain jonkun tuen tarvisijan seurassa, ryhmässä tai Etsivän lähityön kanssa työskentelylle ei tervehtimisen lisäksi ollut muuta tarvetta. Ryhmäilmiöt on puolestaan dokumentoitu sanalliseen muotoon. Ulkona asuvat kohdatut henkilöt on laskettu kuukausittain manuaalisesti tukkimiehen kirjanpidolla.

Havainnot kaduilta

Ajanjakson aikana Etsivä lähityö tilastoimia kohtaamisia oli 1156 kpl. Suurin osa kohtaamisista tapahtui kaduilla ja julkisissa tiloissa (n. 86 %). Kohtaamisissa noin 82 %:ssa oli kyse 30–60-vuotiaasta helsinkiläisestä. Noin kolmannes kohdatuista oli vailla vakinaista asuntoa, ja asunnottomista reilu kolmannes oli yöpynyt ulkona. Kaikista kohtaamisista aiemmin kohtaamattomia oli n. 22 % ja uusista kohdatuista yli puolet kärsi päihdeongelmasta. Havaintojen mukaan vuoden 2021 alkupuolella kaduilla näkyi olleen paljon uusia ja nuoria huumeidenkäyttäjiä. Katukuvassa näkyi päihteiden käyttö ja siihen liittyvää kaupankäyntiä sekä välien selvittelyä. Havainnoissa toistui myös psyykkisistä ongelmista kärsivien ihmisten

näkyvä oireilu. Kohtaamisista noin joka kolmannella havaittiin olleen kohtaamis-
hetkellä toimintakykyyn vaikuttavaa psyykkistä oireilua.

Kevättalvella 2021 tartuntojen lisääntyessä tiukennettiin Helsingissä koronarajoituksia. Jälleen moni lämmin oleskelupaikka suljettiin, penkkejä poistettiin käytöstä tai asiointiaikaa palveluissa rajoitettiin. Asunnottomien tilanne näyttäytyi edelleen vaikeana, vaikka majoituspaikkoja oli lisätty jo edellisvuotena. Etsivän lähityön kohtaamat ulkona asuvat asunnottomat vähenivät merkittävästi edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna. Vuodenaika on Etsivän lähityön näkökulmasta normaalioloissakin muita vuodenaikoja hiljaisempi. Koronan vaikutukset näyttivät korostaneen kohdattujen tarvetta keskusteluille sekä välittömien tarpeiden, kuten nälän ja suojan, tyydyttämiselle. Kadulla ei kokoontunut entiseen malliin isompia porukoita. Etsivää työtä tekeillä oli ajoittain tavanomaista haastavampaa tavoittaa kohderyhmää, ja asiakkaat eivät tuoneet esille tarpeitaan pitkäjänteisemmälle työskentelylle.

Asiakkaiden palveluihin saattamiset vähenivät maalishuhtikuun kohtaamisissa merkittävästi verrattuna alkuvuoden kohtaamiin. Yhtenä osasyynä on voinut olla autokuljetusten keskeyttäminen Etsivässä lähityössä pahimman epidemiatilanteen ajaksi. Ajanjaksolla asiakkaita on ohjattu ja saatettu asumispäivystykseen/hätämajoitukseen/asumisyksikköön noin 20 %:ssa, sosiaalityöhön noin 20 %:ssa ja terveystalviin/sairaalaan 15 %:ssa kohtaamisista. Kaikista ohjauksissa ja saatoissa lähes puolet oli vailla vakinaista asuntoa olevia henkilöitä.

Helmi-maaliskuussa rajoitusten kiristyessä näyttivät erityisesti ydinkeskustan julkiset sisätilat hiljentyneen eikä siellä kokoontunut samassa määrin asunnottomia kuin keväällä 2020. Penkkien poistuttua käytöstä havaittiin myös matkailijoiden istuvan aseman lattioilla syömässä take-away- aterioita. Take-away aterioinnin myötä työntekijät havaitsivat roskaisia läpikäyvien ihmisten määrän lisääntyneen. Osa take-away- ruuan jamiä etsivistä ihmisistä eivät kuitenkaan olleet halukkaita lähtemään työntekijöiden kanssa eväsoloksille kauppaan.

Maaliskuussa monet asunnottomien käytössä olleista vessoista suljettiin ja matalan kynnyksen palveluissa oli ajoittaisia katkoksia tai ruuhkaa mahdollisuuksissa tarjota peseytymistiloja. Osalla asunnottomista oli ajoittain vaikeuksia huolehtia hygieniastaan. Kohdattujen vähäinen vaatetus tai näkyvät hygieniaongelmat säilyivät noin 11 % kaikista Etsivän lähityön kohtaamisista. Oleskelupaikkojen puute näkyi ydinkeskustassa; työntekijät havaitsivat usein ihmisten istuvan tai makaavan rautatieaseman lattioilla. Muutama kaupunginosa näyttäytyi melko levottomana ja päihteiden käyttö näytti lisääntyneen entisestään. Etsivä lähityö kohtasi edelleen kaduilla uusia päihteiden käyttäjiä.

Huhtikuussa säiden lämpeneminen toi ihmisiä kaduille, ja asiakkaat siirtyivät ulos istuskelemaan. Kohtaamisten määrä nousi tasaisesti kevään edetessä. Keväällä aloittanut kaupungin kiertävä koronatestausrekka rohkaisi myös Etsivän lähityön asiakaskuntaa testauttamaan itsensä. Päihteiden käyttäjien keskuudessa ilmeni jonkin verran epäluuloa koronarokotuksia kohtaan, mikä kuitenkin lieveni rokotusten edetessä. Kaupunki pyrki tuomaan rokotukset etenkin asunnottomille helposti saavutettaviksi heidän omaan arkiympäristöönsä.

Ulkona yöpyneet näyttivät vähentyneen vuodesta 2020

Etsivä lähityö tavoitti keväällä 2021 merkittävästi vähemmän ulkona nukkuneita henkilöitä. Alkuvuoden aikana työntekijät tavoittivat noin 16-18 ulkona yöpynyttä henkilöä kuukaudessa. Huhtikuussa tavoitettuja oli 24 ja toukokuussa 21. Vuoden 2020 huhtikuussa ulkona yöpyneitä oli tavoitettu huomattavasti enemmän; noin 70. Hätämajoituskapasiteetin lisääminen viime keväänä selittää osaltaan piententyneitä lukuja. Osa ulkona nukkuvista kieltäytyivät avusta tai heille ei ollut löytynyt sopivaa majoitusmuotoa. Osalla avusta kieltäytymisen taustalla saattoi olla hoitamaton mielenterveyshäiriö ja osa oli ulkopaikkakuntalaisia, joille ei ollut tarjolla sopivaa majoitusta.

Toukokuun aikana Etsivä lähityön kohtaamiset sekä palveluihin saattamiset ovat selkeästi kasvaneet jakson alusta. Vaikuttaa siltä, että kohdatut ovat alkaneet pikkuhiljaa hakeutua jälleen palveluihin.

Palveluiden saatavuus

Aikuissosiaalityön sosiaaliohjaajan mukaan asiakkaat toivat korona-aikana esille vaikeuden tavata muiden palvelujen työntekijöitä (mm. Kela) ja siksi useat toivoivat kasvokkaista tapaamista toimistolla sosiaaliohjaajan kanssa. Lisäksi asiakkaat kertoivat, ettei heillä ollut tarpeen mukaista mahdollisuutta päästä käyttämään tietokoneita yleisissä tiloissa. Kesäkuussa Malmin Kelan toimipisteen sulkeminen yllätti ikävästi asiakkaat. Lähimmät toimipisteet sijaitsevat Itäkeskuksessa tai Vantaan puolella, ja niiden sijainti voi olla osalle asiakkaista liian haastava (edellyttää mm. kulkuvälineen tai bussilipun).

Osa asiakkaista toi kohtaamisissa esille, etteivät saaneet varattua aikoa terveydenhoitoon. Ongelmia ilmeni peruspalveluissa kuten terveysaseman ja suun terveydenhuollon palveluihin pääsyssä, ja asiakkaat ovat tarvinneet työntekijöiden apua saadakseen hoitoa. Lisäksi metroasemille jalkautuvat kokemusasiantuntijat *Huudikoutsit* ovat kuulleet kohtaamiltaan ihmisiltä, että korvaushoito on koronan myötä typistetty vain lääkkeen jakoon. Hoidossa käyvät ovat kertoneet, etteivät ole saaneet tarvitsemiaan keskusteluaikoja korvaushoidon työntekijöille.

Karanteeniyksiköiden tukilääkitystiimin sairaanhoitajat havaitsivat asunnottomien asiakkaiden tulevan koronakaranteeniyksikköön melko huonokuntoisina. Heillä oli hoitamatta jääneitä somaattisia sekä psyykkisiä sairauksia. Asiakkaat olivat hyvin halukkaita hoitamaan sairauksiaan, mutta tukilääkitystiimi ei ehtinyt kiireisimpinä aikoinaan reagoimaan kaikkien toiveisiin.

Etsivä lähityö kysyi kesäkuussa kohdatuilta, miten he olivat kokeneet palveluiden saavutettavuuden korona-aikana. Osa ei tunnistanut koronarajoitusten vaikuttaneen heidän palvelujen saamiseen. Eräät kokivat ennemmin, että olivat jääneet ilman tarvitsemaansa palvelua oman passiivisuuden vuoksi. Osa, etenkin ulkona

asuvat, tunnisti hyvin rajoitusten vaikutukset jokapäiväiseen elämäänsä. Rajoitusten nähtiin vaikuttaneen kaikkiin yhteiskunnan palveluihin ja etenkin lämpimien oleskelupaikkojen puute ja vessojen sulkeminen nostettiin esiin. Eräs arveli mm. mielenterveysongelmien lisääntyneen.

Etsivän lähityön huomioita toimivista käytännöistä ja toimenpide-ehdotuksia kohderyhmän hyvinvoinnin lisäämiseksi

-Keväällä 2020 Helsingin kaupungin päihde- ja mielenterveyspalveluiden luoma asunnottomien kanssa toimivien verkosto paransi tiedon kulkua ja mahdollisti nopeamman reagoimisen asunnottomien tilanteiden parantamiseksi. Kaupungin ja järjestötoimijoiden yhteistyö ja jalkautuminen asiakkaiden elinympäristöön näytettyä tärkeänä ilmiöiden tunnistamiseksi.

-Hätämajoituspalveluiden nopea lisäys ja koronakaranteeniyksiköiden joustava ja tarpeenmukainen perustaminen on parantanut asunnottomien asemaa korona-aikana.

-Päiväaikaisten oleskelutilojen puute vaikutti edelleen Etsivän lähityön kohtaamien ihmisten hyvinvointiin.

-Palveluiden rajoittaessa toimintaansa, tulisi edelleen kiinnittää huomiota kaikkein heikoimmassa asemassa olevien mahdollisuuteen saada tarvitsemaansa hoitoa ja suojaa sekä tavata matalalla kynnyksellä työntekijöitään kasvotusten.

-Jalkautuvien työmuotojen lisäys sekä ruokajakelu rajoitustoimien aikana on ollut merkittävä lisä kaikkein heikommassa asemassa olevien palveluihin. Rajoitusten poistuessa tulisi huomioida kadulla aikaansa viettävien mutkaton pääsy etenkin peruspalveluihin.

-Tasaisesti koko kaupungin alueelle sijoittuvat matalan kynnyksen päiväkeskukset terveys- ja sosiaalialan ammattilaisineen parantaisi kohderyhmän osallisuutta.

Sosiaalisen raportin on tuottanut Etsivä lähityö

Helsinki

**Helsingin kaupunki
Sosiaali- ja terveystoi-
miala**

Nuorten palvelut ja aikuis-
sosiaalityö, Etsivä lähityö

www.lahityo@hel.fi